

УДК [37.013.42:364.4-058.862](493)

DOI: 10.12958/2227-2844-2019-1(324)-1-138-144

Цибулько Людмила Григорівна,

доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки, доцент
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»,

м. Слов'янськ, Україна.

luda.czibulko@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-1201-3215>

Ахтирська Каріна Віталіївна,

студентка 4 курсу філологічного факультету ДВНЗ «Донбаський
державний педагогічний університет», м. Слов'янськ, Україна.

ahtyrskayakarina@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-6019-8851>

ОРГАНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ-СИРОТАМИ ТА ДІТЬМИ, ПОЗБАВЛЕНИМИ БАТЬКІВСЬКОЇ ОПІКИ, У БЕЛЬГІЇ

Сирітство, як соціальне явище, існує стільки, скільки саме людське суспільство, і є невід'ємним елементом цивілізації. Дитина, яка втратила батьків, – це особливий світ, а потреба мати сім'ю – найсильніша потреба дитини. Соціально-економічна і політична ситуація, що склалася в Україні, призводить до збільшення кількості дітей-сиріт. У сучасних умовах поширеними явищами стали бідність, асоціальна поведінка батьків, жорстоке поводження з дітьми, зростає кількість соціальних сиріт, дітей, які виховуються в неблагополучних сім'ях.

У більшості країн світу права дитини захищені законом, діють і міжнародні акти і декларації прав дитини, а, починаючи з 70-х років минулого століття у міжнародній практиці соціальної роботи міцно утвердився такий напрямок діяльності як захист прав дитини. Захист прав дитини соціальними працівниками здійснюється в різних країнах на різних рівнях і закріплений різними законодавчими актами. Вивчення зарубіжного досвіду вирішення проблем охорони і захисту прав дітей-сиріт показує, що, незважаючи на зовнішнє розходження їх вихідних концептуальних ідей та різноманітність видів, форм і методів роботи, в них можна виявити багато спільного. В усіх розвинених країнах проблеми соціальної захищеності громадян, у тому числі й дітей-сиріт, були й залишаються надзвичайно актуальними й вимагають першочергового розв'язування. Осмислення і переробка зарубіжних концепцій підтримки дітей-сиріт та дітей, які залишилися без батьківського піклування, у взаємодії з традиційним національним

уваленням про благодійність багато в чому визначають становлення сучасної системи соціальної підтримки дітей в Україні.

Питання організації педагогічної роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, розглядали у своїх працях М. Василькова, В. Вінс, Л. Кальченко, Л. Канішевська, Б. Кобзар, Л. Міщин, Н. Огрієвич, У. Ульяновченко, С. Харченко та інші вітчизняні дослідники. Досвід соціально-педагогічної роботи з дітьми-сиротами у Великій Британії та Польщі досліджувати у своїх дисертаціях О. Романовська та Ю. Яким. Також у вітчизняних наукових педагогічних виданнях були окремі публікації, присвячені питанням соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у низці розвинених країн Європи (Німеччини, Швеції, Фінляндії, Данії), але ще не знайшов висвітлення аналіз досвіду роботи з дітьми-сиротами у Бельгії, одній з високорозвинених країн.

Тому метою нашого дослідження є висвітлення і аналіз досвіду організації соціально-педагогічної роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування, у Королівстві Бельгія.

Королівство Бельгія – високорозвинена країна, де рівень життя населення дуже високий. Економіка Бельгії вважається однією з кращих на теренах Європейського Союзу.

У Бельгії найнижчий показник бідності в Європі. Серед зарубіжних країн соціальна підтримка населення, напевне, найкраще організована саме в Бельгії. Ця країна посідає перше місце за відносною долею сімейних виплат у пересіченій зарплатні працюючих. Для сімей з двома і трьома дітьми вона складає відповідно 13,7% та 25,7%, у той час як у Німеччині – 3 та 5,8%, у Великій Британії – 5,9 та 7,9%, у Данії – 5,6 та 8,5%, а у Франції – 7,1 та 18,2% відповідно (Family Policies: Belgium, 2014).

Охорона дитинства у Бельгії має давню історію. Проблема виховання сиріт та покинутих дітей в Європі взагалі існувала ще до XVIII століття. Європейські країни з розвинутою католицькою традицією, такі як Австрія, Бельгія, Іспанія, Італія, Португалія, Франція створили в себе більш чи менш розвинені системи закладів для дітей, які залишилися без батьків. Батьківщиною сирітських будинків вважається Бельгія (Зарубіжний досвід соціального захисту сім'ї, 2015).

15 травня 1912 року в Бельгії було прийнято закон про охорону дитинства. Цей закон, щоправда, обмежувався регламентацією окремих положень «дитячого питання», а саме: кримінальна відповідальність неповнолітніх, організація дитячих садків, контроль за зловживанням батьківськими правами та ухиленням від виконання своїх обов'язків, захист дітей від фізичного насильства і боротьба з дитячого бездоглядністю.

У липні 1913 року в Брюсселі відбувся I Міжнародний конгрес з охорони дитинства, де міністр юстиції Бельгії А. Картон де Віаро зауважив, що «цей конгрес, без сумніву, слід вважати першим конгресом,

на якому лише діти, і ніхто більше, були фокусом, центром, на якому була зосереджена вся особлива увага».

Законом від 5 вересня 1919 року в Бельгії було створено «Національну організацію охорони дитинства» для розробки нових положень у сфері охорони материнства і дитинства та практичної їх реалізації. У 1921 році в країні було прийнято Закон про розвиток різних форм державної допомоги багатодітним сім'ям (Locke, B.).

У січні 1963 року в Бельгії було створено асоціацію «Дитячих містечок SOS», яка почала працювати в місті Банд, а пізніше було засновано ще одну організацію, яка співпрацює з країнами, що розвиваються, і надає їм допомогу у створенні «Дитячих містечок SOS».

На початку 90-х років минулого століття в Бельгії було засновано «Інститут охорони материнства та дитячих установ» та створено сферу послуг нянь та вихователів приватних служб допомоги сім'ї. Завданням цих служб є підбір прийомних батьків, підготовка і навчання прийомних батьків, підтримка і організація контактів з біологічними батьками, керування сім'ями (Зарубіжний досвід соціального захисту сім'ї, 2015).

У Бельгії діє кілька законодавчих актів по підтримці дітей з дітьми, мета яких – забезпечення соціального захисту і мінімально гарантованого доходу кожному, незалежно від його участі в процесі виробництва.

Слід зазначити, що політика підтримки дітей у Бельгії передбачає сімейні виплати, які надаються від народження дитини до досягнення 18 років, а на студентів – до 25 років. На першу дитину щомісяця виплата складає 90,20€, на другу – 167,05€, на третю і кожен наступну – 249,41€, ця допомога збільшується у віці 6 та 12 років. Матері при народженні першої дитини виплачується і кожної наступної – 920€. Матерям надається по догляду за дитиною 4 тижні відпустки з виплатою 82% зарплатні і 11 тижнів з виплатою 75%, а далі мати може перебувати у неоплачуваній відпустці до 5 років. Батько отримує 10 днів відпустки, з яких 7 днів оплачується 82%.

Сім'ї з дітьми у Бельгії мають податкові пільги, в залежності від кількості дітей – утриманців збільшується сума неоподаткованого доходу. Також сім'ям надаються й інші пільги: на користування транспортом, на житло, на призов на військову службу і т. ін. Таким чином, соціальна підтримка сімей у Бельгії забезпечує їм достатній рівень доходів, знімає соціальну напругу (Family Policies: Belgium, 2014).

У квітні 2002 року дружина тодішнього короля Альберта II Паола Гуфф ді Калабрія стала Почесним президентом організації «Child Focus», яка піклується про соціально незахищених дітей, які зіткнулися з фізичним насиллям. Варто зазначити ще таку цікаву традицію, піклування про багатодітні сім'ї, започатковану королівською сім'єю: король є хрещеним батьком сьомого сина, а його дружина – хрещеною матір'ю сьомої доньки в кожній родині.

Тому дотепер у Бельгії немає звичайних дитячих будинків, у лікарнях немає відділень для дітей, від яких відмовилися матері в

пологових будинках. Відмова від дитини в пологовому будинку в Бельгії – виняткове явище. За рік у країні може бути лише кілька випадків, коли мати відмовляється від дитини, і це як правило, – жінки-іммігрантки. Тому в черзі на усиновлення дитини дотепер перебувають понад 500 батьків. Якщо дитина в силу обставин тимчасово або назавжди залишилася без сім'ї, її влаштовують у прийомну сім'ю, де вона може жити до повноліття. Як правило, це великі сім'ї, де є і свої і «чужі» діти різного віку, і держава їх фінансово підтримує. Для влаштування дитини-сироти існують спеціальні служби за місцем проживання, які виявляють такі родини і таких дітей. Є в Бельгії й різні установи соціально-педагогічної допомоги, однією з них є інститут «Наші діти, що складається з мережі розташованих у невеликих містечках окремих установ на 15-20 дітей, які втратили сім'ю, або яких вилучили з сім'ї (Бірюкова С.С., Варламова М.А., 2009).

Приводом для вилучення дитини з сім'ї є асоціальна поведінка батьків, відсутність контактів з дитиною, алкоголізм і наркоманія батьків, психічні хвороби, тощо.

Діти – це майбутнє будь-якої країни, і саме діти потребують особливого захисту в сучасному суспільстві. У країнах Європи дитяча безпритульність охоплює не лише дітей, які не мають постійного житла. У Бельгії, наприклад, до «дітей вулиці» належать також діти, які знаходяться на вулиці більшу частину дня, діти, які працюють на вулиці, діти, які жебракують, та діти, які мають житло, але вулиця є середовищем їх постійного місцеперебування.

Особливістю установ для дітей, позбавлених батьківського піклування і дітей-сиріт у Бельгії є те, що діти, як правило живуть в окремих кімнатах, ходять до звичайної школи, у вільний час можуть виходити в місто, вони також беруть участь у прибиранні та приготуванні їжі, їх можуть відвідувати родичі.

Обов'язковою умовою для створення сімейного дитячого будинку є наявність у сімейної пари фахової освіти. Максимальна кількість дітей тут – 11 осіб, і живуть вони по 2 в кімнаті (Кравчук Л.Ф., 2011).

В Бельгії є і так звані притулки (інтернати), де діти перебувають тимчасово, коли їхні батьки знаходяться на лікуванні, у тривалому відрядженні або у в'язниці. Ці заклади платні. Вони, як правило, спеціалізовані: одні – з релігійним нахилом, інші – з медичним (для хворих дітей). Існують заклади лише для хлопчиків, лише для дівчаток і змішані. Є заклади більш «престижні», є менш.

Слід зазначити, що у соціальних сиріт у Бельгії відкривається рахунок у банку, на який батьки мають покласти суму, що дорівнює сумі тієї допомоги, яку вони отримують на дитину. До 18 років, коли дитина починає жити самостійно, у неї накопичується певна сума грошей.

Підсумовуючи вищевикладене, слід зазначити, що дослідження історичного досвіду та сучасних тенденцій щодо організації соціально-педагогічної роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими

батьківського піклування, у Бельгії є цікавим, доцільним і корисним. Але варто звертати увагу на те, що сама структура будь-якої закордонної системи багато в чому визначається специфічним соціальним законодавством країни та особливостями адміністративного устрою. Наприклад, у 2006 році у Бельгії одностатевим сім'ям були надані ті ж юридичні права на усиновлення дитини, що й гетеросексуальним парам, що на наш погляд, не є позитивним, і з чим не погоджується багато бельгійців, бо все більше дітей-сиріт попадає в такі ситуації. Тому перенесення в Україну зарубіжного досвіду завжди вимагає врахування соціальних, економічних, законодавчо-правових, адміністративних та інших особливостей нашої країни.

Список використаної літератури

1. **Бездомные** дети в современном обществе. URL: <http://www.straybaby.ru/statistic.php?idg=31>
2. **Бирюкова С. С.**, Варламова М. А. Обзор семейных форм устройства детей-сирот в странах северной, континентальной и южной Европы URL: <http://www.deti-club.ru/detskie-posobia-2a-granicej>
3. **Горшкова О. А.** Опыт социальной работы за рубежом. Москва: ГАСБУ, 2009. 45 с.
4. **Доля І. М.** Подолання дитячої безпритульності: міжнародна та вітчизняна практика. *Стратегічні пріоритети*. 2010. №1. С. 55–59.
5. **Зарубіжний** досвід соціального захисту сім'ї. URL: <http://shev.gov.ua>
6. **Згоржельский И. П.** Социальная поддержка семей в Бельгии. *Человек и труд*. 1995. №12. С. 72–75.
7. **Кравчук Л. Ф.** Зарубіжний досвід реалізації політики щодо дітей-сиріт: пріоритетні напрямки провадження. *Зб. наук. пр.* 2011. №5. С. 11–20.
8. **Матеріальна** підтримка сімей з дітьми в країнах Європи URL: <http://demostudy.blogspot.com>.
9. **Стицька В. В.** Соціальна підтримка материнства й дитинства в Бельгії URL: <http://dspu.edu.ua>pedagogics/wp-content/uploads/2016/06>
10. **Family Policies: Belgium (2014)** URL: <http://www.perfar.eu>
11. **Locke, V.** Family Support in Belgium. URL: <http://gnrd/netsumore.php?id=637#sthash,qtvVwnym.dpf>

References

1. **Bezdomnyye** deti v sovremennom obshchestve [Homeless children in modern society]. URL: <http://www.straybaby.ru/statistic.php?idg=31>. [in Russian]
2. **Biriukova, S.S.**, Varlamova, M. A. Obzor semeynykh form ustriystva detey-sirot v stranakh severnoy, kontinentalnoy i yuzhnoy Evropy. URL: <http://www.deti-club.ru/detskie-posobia-2a-granicej>. [in Russian].
3. **Gorshkova, O. A.** (2009). Opyt sotsialnoy raboty za rubezhom. [Social work experience abroad] Moscow. GASBU. [in Russian].
4. **Dolia, I. M.** (2010). Podolannia dytiachoyi bezprytulnosti: mizhnarodna ta vitchyzniana praktyka [Overcoming child homelessness: international and domestic practice.]. *Strategichni priorytety*. 1. 55–59. [in Ukrainian].
5. **Zarubizhnyi** dosvid sotsialnoho zakhystu simyi [Foreign experience of social protection of

the family]. URL: <http://shev.gov.ua>. [in Ukrainian]. **6. Zgorzhelskiy, I. P.** Sotsialnaya podderzhka semej v Belgii [Social support for families in Belgium]. *Chelovek i trud*. 1996. 12. 72–75. [in Russian]. **7. Kravchuk, L. F.** (2011). Zarubizhnyj dosvid realizatsiyi polityky shchodo ditej-syrit: priorytetni napriamky provadzhennia [Foreign experience in implementing the policy on orphans: priority directions of the proceedings]. *Zbirnyk naukovykh pratz*. 5. 11–20. [in Ukrainian]. **8. Materialna** pidtrymka simejz ditmy v krayinakh Evropy [Material support for families with children in European countries]. URL: <http://demostudy.blogspot.com>. [in Ukrainian]. **9. Stytska, V. V.**, Sotsialna pidtrymka materynstva y dytynstva v Belgii [Social support for motherhood and childhood in Belgium]. URL: <http://dspu.edu.ua/pedagogics/wp-content/uploads/2016/06>. [in Ukrainian]. **10. Family Policies: Belgium (2014)**. URL: <http://www.perfar.eu> **11. Locke** Family Support in Belgium. URL: <http://gnrd/netsumore.php?id=637#sthash,qtVwnym.dpf>

Цибулько Л. Г., Ахтирська К. В. Організація соціально-педагогічної роботи з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківської опіки, у Бельгії

У статті розглядаються види, форми і методи організації соціально-педагогічної роботи з дітьми-сиротами і дітьми, позбавленими батьківського піклування, в Бельгії. Виділено ряд принципів у сфері утримання, виховання та захисту прав цих категорій дітей. Звертається увага на те, що Бельгія вважається батьківщиною сирітських будинків, що Закон «Про охорону дитинства» був прийнятий у країні ще в 1912 році, що сьогодні країна має найнижчий показник бідності у Європі, тому що тут найкраще організована соціальна підтримка населення, що найбільш популярною формою влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у Бельгії є прийомна сім'я. Автори підкреслюють, що соціальне сирітство сьогодні є однією з головних проблем більшості країн світу, тому доцільним є вивчення зарубіжного досвіду вирішення проблем цих дітей.

Ключові слова: діти-сироти, діти, позбавлені батьківського піклування, прийомна сім'я, соціально-педагогічна робота.

Цибулько Л. Г., Ахтырская К. В. Организация социально-педагогической работы с детьми-сиротами и детьми, лишенными родительской опеки, в Бельгии

В статье рассматриваются виды, формы и методы организации социально-педагогической работы с детьми-сиротами и детьми, лишенными родительской опеки, в Бельгии. Выделен ряд принципов в сфере содержания, воспитания и защиты прав этих категорий детей. Обращается внимание на то, что Бельгия считается родиной сиротских домов, что Закон «Об охране детства» был принят в стране ещё в 1912 году, что сегодня страна имеет самый низкий показатель бедности в

Европе, потому что здесь лучше всего организована социальная поддержка населения, что наиболее популярной формой устройства детей-сирот и детей, лишенных родительской опеки, в Бельгии является приемная семья. Авторы подчеркивают, что социальное сиротство сегодня является одной из главных проблем большинства стран мира, поэтому целесообразным является изучение зарубежного опыта решения проблем таких детей.

Ключевые слова: дети-сироты, дети, лишенные родительской опеки, приемная семья, социально-педагогическая работа.

Tsybulko L., Akhtyrskа K. Organizing of Social-Pedagogical Work with Children-Orphans and Children, Deprived of Parental Care, in Belgium

The article is devoted to the problem of education of children-orphans and children, deprived of parental care, in Belgium. Belgium is a country with a relatively small number of disadvantaged children, it also has a tradition of high-cost social welfare position. This country has one of the lowest rates of childhood poverty in Europa and it should be noted, that most of the children, who are living in poverty here, come from an immigrant background. The orphanhood prophylactic measures begin from the child's birth in Belgium, and the problem of maintenance and education of children has been paid always a great attention. Kinds, forms and methods of organizing of social-pedagogical work with children-orphans and children, deprived of parental care, in Belgium, are considered in the article. A number of principles in the sphere of maintenance, education and protection of rights of children-orphans are outlined as well.

Attention is paid to that facts, that Belgium is considered to be the native land of orphans children's homes, that the first legislative act "About protection of childhood" was adopted in 1912 here and that the most popular form of upbringing of children-orphans and children, deprived of parental care, is a foster family. It should be said, that the institute of foster parents must have without fail a special education.

The authors of the article came to the conclusion, that studying of the Belgian experience in upbringing of children-orphans and children, deprived of parental care is important today, because the social orphanhood is one of the main problems in many countries of the world now.

Key words: children-orphans, children, deprived of parental care, foster family, social-pedagogical work.

Стаття надійшла до редакції 18.02.2019 р.

Прийнято до друку 29.03.2019 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Харченко С. Я.